ΕΤΟΣ Γ. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 17 Φεβρουαρίου 1913 ΑΡΙΘ. 113.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄.

ΑΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

«*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν*».

Κατεδείξαμεν εἰς τὰς προηγουμένας ὁμιλίας ἡμῶν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς καὶ ὅτι ὁ Θεὸς οὗτος εἶναι ***Εἷς*** καὶ οὐχὶ πολλοὶ Θεοί. Ἀλλὰ τόρα γεννᾶται τὸ ζήτημα: ὁποῖός τις εἶναι ὁ εἷς οὗτος Θεός. Εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου θὰ περιστραφῇ ἡ σημερινὴ ὁμιλία ἡμῶν.

Ὁποῖός τις εἶναι τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν ὁ εἷς Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύομεν; Ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν εἰπών. «*Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν*». Ἐγὼ δηλονότι εἰμὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ὕπαρξις, ἡ κατ' ἐξοχὴν ζωή, ἡ ἀληθινὴ καὶ πραγματικὴ ζωή. Πᾶν ὅπερ ὑπάρχει, πᾶν ὅ,τι εἶναι ὡραῖον, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀγαθόν, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀλήθεια, πᾶν ὅ,τι εἶναι μέγα ἐνυπάρχει ἐν τῷ Θεῷ. Ἀλλ' εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον ἀνθρωπίνη γλῶσσα νὰ παραστήσῃ διὰ λέξεων τὸ ἄπειρον τῆς οὐσίας καὶ τῶν θαυμασίων τελειοτήτων τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι ***ὁ ὤν,*** ἤτοι, μὲ ἄλλας λέξεις, ὁ Θεὸς εἶναι πρῶτον ἄπειρος ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ, ἄχρονος δηλονότι καὶ αἰώνιος, ἀναλλοίωτος, πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν· δεύτερον, εἶναι ἄπειρος κατὰ πᾶσαν ἔννοιαν, ἀπείρως δηλονότι αὐθύπαρκτος, αὐτεξούσιος, αὐτοτελής, ἀπειροτέλειος, ἀπειράγαθος, παντοδύναμος, πάνσο-

φος καὶ πανάγιος, ἐν μιᾷ λέξει, ἀρχὴ καὶ τέλος πάσης τελειότητος καὶ παν-» τὸς ἀγαθοῦ. «Πέλαγος, λέγει καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, πέλαγός ἐστιν ὁ » Θεὸς οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον, πᾶσαν ὑπερεκπίπτον ἔννοιαν καὶ χρόνου καὶ φύσεως». Ἐὰν σταθῶ εἴς τινα παραλίαν τοῦ Ὠκεανοῦ βλέπω τὰ κύματα αὐτοῦ νὰ διαδέχωνται ἄλληλα μέχρι τοῦ βάθους τοῦ ὁρίζοντος, ὅπου ὁ ὀφθαλμός μου ἀδυνατεῖ νὰ εἰσδύσῃ. Ἐὰν δὲ προχωρήσω καὶ πέραν τοῦ ὁρίζοντος θὰ ἀνακαλύψω, ὅτι τὰ κύματα ἐξακολουθοῦσι τὴν αὐτὴν πορείαν.... Μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ Ὠκεανὸς ἔχει ὅρια καὶ ἡ παραλία ἐν ᾗ ἵσταμαι ἔχει καὶ ἄλλην παραλίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν διευθύνονται οἱ ταξειδεύοντες. Ἀλλ' εἰς τὸν Θεὸν συμβαίνει ὅλως τὸ ἀντίθετον. Ὅταν θεῶμαι τὸν ἄπειρον τῆς Θεότητος Ὠκεανόν, ἂς προχωρῶ καὶ ἂς διασχίζω τοὺς ὁρίζοντας ὅσον θέλω· ὅριον οὐδαμοῦ θὰ συναντήσω, πέρας οὐδέποτε θὰ ἀνακαλύψω, διότι ὁ Θεὸς εἶναι Ὠκεανὸς ὑπάρξεως, ἀλλ' ὑπάρξεως ἄνευ ὁρίων, ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους· εἶναι ***«πέλαγος ἄπειρον καὶ ἀόριστον»***. Ἰδοὺ ποῖαι εἶναι, ἐν ὀλίγαις λέξεσιν, αἱ τελειότητες τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας τὸ ἀτελὲς καὶ πεπερασμένον τοῦ ἡμετέρου νοὸς δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ, τὰς ὁποίας ὅμως πιστεύομεν, διότι ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ταύτας αὐτὸς ὁ Θεὸς εἰπών. *«Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, τοῦτό μοί ἐστιν ὄνομα αἰώνιον»*.

Ὁ Θεὸς εἶναι ***Πνεῦμα***. *«Πνεῦμα ὁ Θεός»*, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· *«Ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστι»*, κηρύττει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἀλλὰ τί θὰ εἰπῇ, *«Πνεῦμα ὁ Θεός;»* Θὰ εἰπῇ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι οὔτε ***ὕλη***, διότι ἡ ὕλη καθὸ νεκρὰ εἶναι ἀνίκανος νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον, οὔτε ἡ ***φυσικὴ δύναμις*** ἡ εἰδοποιοῦσα τὴν ὕλην, διότι καὶ αὕτη εἶναι ἀνίκανος νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον, διότι εἶναι τυφλὴ καὶ στερεῖται νοῦ καὶ θελήσεως. Λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι ***Πνεῦμα***, καὶ μάλιστα Πνεῦμα καθαρώτατον, ἄμικτον ὕλης καὶ ἄσχετον πρὸς πᾶν ὅπερ εἶναι σῶμα καὶ ὕλη. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ***Πνεῦμα***. Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν Θεὸν τοιοῦτον ὁποῖος πράγματι εἶναι, διὰ τοῦτο φανταζόμεθα αὐτὸν ὅμοιον πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ ἡ Ἁγία Γραφὴ συγκαταβαίνουσα πρὸς τὴν ἀσθένειαν ταύτην τοῦ ἡμετέρου νοὸς παριστᾷ τὸν Θεὸν ὑπὸ μορφὴν τρόπον τινὰ ἀνθρωπίνην. Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν ἡμᾶς, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ βλέπουσι τὰ πάντα· τὰ ὦτα αὐτοῦ ἀκούουσι τὰ πάντα, ὁ βραχίων αὐτοῦ εἶναι πανίσχυρος καὶ παντοδύναμος.... ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐκφράζεσθαι εἶναι ἀνάρμοστος ἐπὶ Θεοῦ, διότι οὐδεμία τῶν αἰσθήσεων, τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπίνη γλῶσσα ἀποδίδει τῷ Θεῷ, ὑπάρχει εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ***Πνεῦμα***, τελείως ***Πνεῦμα***, καὶ μόνον ***Πνεῦμα***. *«Πνεῦμα ὁ Θεός»*.

Ὁ Θεὸς εἶναι ***ἀναλλοίωτος***. Ὁ Θεὸς οὐδέποτε μεταβάλλεται, οὐδέποτε ἀλλοιοῦται. *«Ἐγὼ Κύριος*, λέγει ὁ ἴδιος, *καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι»*. Τὸ ἀναλλοίωτον δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἀπείρου τελειότητος τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀπειροτέλειος Θεὸς δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὸς οὔτε σμικρύνσεως, οὔτε μεγεθύνσεως καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους αὐξομειώσεως. Οὔτε δύναται νὰ χάσῃ τι ἐξ ὅσων ἔχει, οὔτε καὶ νὰ προσλάβῃ τι, διότι τότε δὲν θὰ ἦτο ἀπείρως τέλειος. Λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι καὶ σήμερον ὅτι

ἦτο χθές, καὶ αὔριον ὅτι εἶναι σήμερον, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας εἶναι ὁ αὐτός. «*Χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας*».

Ὁ Θεὸς εἶναι ***αἰώνιος.*** Ὁ Θεὸς δηλονότι οὔτε ἀρχὴν ἔχει, οὔτε τέλος. Τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν, διότι ἐν τῷ κόσμῳ τὰ πάντα ἔρχονται καὶ παρέρχονται, τὰ πάντα ἔχουσι ἀρχὴν καὶ τέλος. Οὐδὲν εἶναι σταθερόν, οὐδὲν διαρκὲς καὶ μόνιμον, οὔτε τὰ ἄτομα, οὔτε οἱ λαοί. Ὁ κόσμος εἶναι θέατρον, τοῦ ὁποίου αἱ σκηναὶ διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην. «*Γενεὰ ἔρχεται καὶ γενεὰ παρέρχεται*». Ὁ Θεὸς μόνος μένει· μόνος ὁ Θεὸς «*καὶ ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται*». Διὰ νὰ ὁμιλήσω δὲ μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν· παρὰ τῷ Θεῷ δὲν ὑπάρχει οὔτε παρελθόν, οὔτε μέλλον, ἀλλ᾽ ἀτελεύτητον καὶ αἰώνιον παρόν. «*Σὺ δέ,* ψάλλει ὁ προφητάναξ Δαυΐδ, *σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ* » *ἐκλείψουσιν*».

Ὁ Θεὸς εἶναι ***πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν.*** Οὐδεὶς τόπος ὑπάρχει οὔτε ἐν οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου νὰ μὴ ἦναι παρὼν ὁ Θεός. Ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή· μὴ νομίσητε, ὅτι λέγοντες τὸν Θεὸν πανταχοῦ παρόντα ἐννοοῦμεν ὅτι μέρος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐδῶ καὶ μέρος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀλλαχοῦ, ἢ ὅτι δῆθεν ὁ Θεὸς εἶναι διακεχυμένος καθ᾽ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τοῦ κόσμου. Ἄπαγε! «*Τὸ θεῖον*, λέγει » ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, *τὸ θεῖον ἀμερές ἐστιν, ὅλον πανταχοῦ* » *ὄν, καὶ οὐ μέρος ἐν μέρει σωματικῶς διαιρούμενον, ἀλλ᾽ ὅλον ἐν πᾶσιν* » *καὶ ὅλον ὑπὲρ τὸ πᾶν*».

Ὁ Θεὸς εἶναι ***πανταχοῦ παρών.*** Γινώσκει τὰ πάντα, βλέπει τὰ πάντα. Ὁ Θεὸς εἶναι, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «*ὀφθαλμὸς ἀκοίμη*- » *τος*», τὸν ὁποῖον οὐδὲν διαφεύγει· εἶναι ὀφθαλμὸς πανταχοῦ εἰσδύων· « *εἰ κρυβήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφίοις καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν; φησὶ* » *Κύριος· μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ;*» «*Ποῦ πορευθῶ*, » ἀναβοᾷ καὶ ὁ Θεῖος ψαλμῳδός, ὁ προφήτης Δαυΐδ, *ποῦ πορευθῶ ἀπὸ* » *τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ* » *εἰς τὸν οὐρανόν, Σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν Ἅδην, πάρει. Ἐὰν ἀνα*- » *λάβω τὰς πτέρυγάς μας καὶ ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα* » *τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χείρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ* » *δεξιά σου*».

Ὁ Θεὸς εἶναι ***πανταχοῦ παρών.*** Διευθύνει τὰ πάντα, κυβερνᾷ τὰ πάντα, προνοεῖ περὶ πάντων. Πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσι καὶ κινοῦνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία καὶ ἐδημιούργησεν αὐτά. Οἱ λεγόμενοι φυσικοὶ νόμοι οὐδὲν ἕτερον εἶναι, εἰμὴ ἡ διηνεκὴς καὶ σταθερὰ διεύθυνσις, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὸν φυσικὸν κόσμον· ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον. Οἱ ἄνθρωποι κινοῦνται, δρῶσιν, ἀλλ᾽ ὁ ὁδηγῶν αὐτοὺς εἶναι ὁ Θεός. Ὅλα τὰ νήματα τῶν συμβαινόντων εἶναι εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲν συμβαίνει χωρὶς τὴν θέλησιν, χωρὶς τὴν παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ. Ἐν ταῖς βουλαῖς τοῦ Θεοῦ πολλάκις τὸ κακὸν γίνεται παραίτιον ὑψίστου ἀγαθοῦ. Ὁ δίκαιος οὐδέποτε ἄλλοτε εἶναι πλησιέστερος εἰς τὸν Θεόν, ὅσον τὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν τιμωρεῖ τοῦτον ὁ Θεός. Εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ λέγῃ τότε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· εἶσαι τέκνον μου

καὶ διὰ τοῦτο σὲ τιμωρῶ. Τιμωρεῖ τις τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα καὶ οὐχὶ τὰ τέκνα τῶν ἄλλων. Ὁ ἁμαρτωλὸς οὐδέποτε ἄλλοτε δικαιοῦται νὰ παραπονῆται, οὐδέποτε ἄλλοτε πρέπει νὰ τρέμῃ, εἰμὴ μόνον ὅταν φαίνηται, ὅτι ὁ Θεός, τρόπον τινά, ἔχει λησμονήσει αὐτόν. Τὸ τοιοῦτον εἶναι σημεῖον φοβερᾶς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς κατ᾽ αὐτοῦ. Ναὶ εἶναι σημεῖον θείας ὀργῆς, ὅταν ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἁμαρτωλὸν ὁ Θεός, φαίνεται ὅτι ἀφήνει εἰς αὐτὸν ἐλευθέρους τοὺς χαλινούς, ἀφήνει αὐτὸν νὰ κυλίηται ἀνεμποδίστως εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία θᾶττον ἢ βράδιον θὰ κατακρημνίσῃ αὐτὸν εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας.

Ὁ Θεὸς εἶναι ***πανταχοῦ παρών.*** Βλέπει τὰ πάντα, ἀκούει τὰ πάντα, γινώσκει τὰ πάντα. Τί ἐκ τούτου συμπεραίνομεν; Ὅτι ὅλαι ἡμῶν αἱ πράξεις, ὅλοι οἱ λόγοι, ὅλαι αἱ σκέψεις, ὅλαι αἱ ἐπιθυμίαι ἡμῶν εἶναι γνωσταὶ εἰς τὸν Θεόν. Οὐδὲν ὑπάρχει κεκρυμμένον καὶ ἀπόρρητον διὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. Ταῦτα ἀναλογιζόμενοι ὀφείλομεν πάσῃ δυνάμει νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ πράξεις καὶ λόγους καὶ σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας πονηράς. Ὀφείλομεν ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν, διότι ὁ ἀκοίμητος τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς πάντοτε καὶ πανταχοῦ παρακολουθεῖ ἡμᾶς καὶ βλέπει πᾶσαν ἡμῶν κίνησιν καὶ ἐνέργειαν. Λοιπόν, Χριστιανέ μου, ὅταν ὁ πειράζων σὲ παρακινῇ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐνθυμοῦ ὅτι ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς παρακολουθεῖ τὰ διαβήματά σου καὶ ἀγωνίσθητι νὰ ἀποφύγῃς τὴν ἁμαρτίαν λέγων καὶ σὺ ὅ,τι ὁ σώφρων Ἰωσὴφ εἶπε πρὸς τὸ ἀναίσχυντον ἐκεῖνο γύναιον, τὸ παροτρῦνον αὐτὸν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. «*Πῶς ποιήσω τὸ πονηρὸν ἐνώπιον » τοῦ Θεοῦ;*» Ὅταν ἡ πλεονεξία σὲ προτρέπει εἰς κλοπάς, ἁρπαγὰς καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἀδικίαν, σὺ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην φέρε εἰς τὸν νοῦν σου, ὅτι ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς σὲ βλέπει μὲ τὸ παντέφορον ὄμμα του καὶ εἰπέ· «*καὶ πῶς ποιήσω τὸ πονηρὸν τοῦτο καὶ ἁμαρτήσομαι ἐναντίον » τοῦ Θεοῦ;*» Ὅταν ἡ δυσώδης τῆς σαρκὸς ἐπιθυμία σὲ παρασύρῃ εἰς τὸ νὰ βεβηλώσῃς τὸν ζῶντα τοῦ Θεοῦ ναόν, τὸ σῶμά σου, τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, τὰ μέλη σου μὲ τὴν ἁμαρτίαν τῆς πορνείας καὶ τῶν ὁμοίων ἀκαθαρσιῶν, σὺ ἀμέσως νὰ συλλογισθῇς, ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἂν δὲν σὲ βλέπουν, σὲ βλέπει ὅμως ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεός, καὶ ἀπόφυγε τὴν ἁμαρτίαν ἀναφωνῶν. «*Καὶ πῶς ποιήσω τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ ἁμαρτήσομαι » ἐναντίον τοῦ Θεοῦ;*»

Ὁ Θεὸς εἶναι ***πανταχοῦ παρών.*** Βλέπει τὰ πάντα παρακολουθεῖ τὰ πάντα, γινώσκει τὰ πάντα. Ἡ σκέψις αὕτη ὅσον εἶναι φοβερὰ διὰ τὸν ἁμαρτωλόν, τόσον ἀφ᾽ ἑτέρου εἶναι παρήγορος διὰ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας καὶ δυστυχοῦντας Χριστιανούς. Ἡ σκέψις αὕτη ἐπλήρου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως τὸν προφητάνακτα Δαυΐδ, ὅστις διὰ τοῦτο ἔλεγε· «*προω- » ρόμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, » ἵνα μὴ σαλευθῶ· διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ » γλῶσσά μου, ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ᾽ ἐλπίδι*». Καὶ πραγματικῶς· ἡ σκέψις, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών, εὐφραίνει καὶ γλυκαίνει τὴν κατάπικρον καρδίαν τοῦ τεθλιμμένου καὶ ἀναξιοπαθοῦντος ἀνθρώπου· ταυτοχρόνως δὲ ἐμπνέει αὐτῷ ὑπομονήν, ἐγκαρτέρησιν καὶ μεγαλοψυχίαν. Σὲ ἀδικεῖ, Χριστιανέ μου, ὁ ἄδικος, ἁρπάζει τὰ

ὑπάρχοντά σου ὁ δυνατός, σὲ καταδιώκει καὶ καταδυναστεύει ὁ τύραννος· στενάζεις δι᾽ ὅλα ταῦτα καὶ θρηνεῖς καὶ περιέρχεσαι μάλιστα εἰς ἀπόγνωσιν, ὅταν βλέπῃς ὅτι οὐδεμίαν εὑρίσκεις ὑπεράσπισιν καὶ βοήθειαν ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Μεθ᾽ ὅλα ταῦτα ἅμα συλλογισθῇς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἔμπροσθέν σου καὶ βλέπει τὰ ἄδικα πάθη σου καὶ τοὺς διωγμούς σου, ἀμέσως παρηγορεῖσαι, διότι πιστεύεις καὶ ἐλπίζεις, ὅτι ὁ Θεὸς ὡς δίκαιος καὶ παντοδύναμος σὲ μὲν θὰ ἐλευθερώσῃ τῶν δεινῶν, τοὺς δὲ ἀδικοῦντάς σε θὰ τιμωρήσῃ. Ἡ ἐλπὶς αὕτη καταπαύει τοὺς στεναγμούς σου, σπογγίζει τὰ δάκρυά σου, καὶ πληροῖ εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως τὴν κατώδυνον καρδίαν σου.

Χριστιανοί μου ἀγαπητοί! Ἡ σκέψις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι *πανταχοῦ παρών*, ἂς ἦναι ἡ μόνη ἡμῶν σκέψις πάντοτε καὶ πανταχοῦ. Ἡ σωτήριος αὕτη σκέψις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προφυλάσσῃ καὶ διασώζῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, νὰ πληροῖ δὲ τὰς καρδίας ἡμῶν παρηγορίας καὶ παραμυθίας κατὰ τὰς πονηρὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν ἡμέρας. Ἡ σωτήριος αὕτη σκέψις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐμπνέῃ ἡμῖν πρὸς τούτοις καὶ θάρρος καὶ ὑπομονὴν καὶ ἐγκαρτέρησιν, δι᾽ ὧν δυνάμεθα νὰ τύχωμεν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, διότι εἶπεν ὁ Σωτήρ, «*ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται*».

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

Η ΛΕΞΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑΝ ΑΥΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

Ἀγαπητοὶ Χριστιανοί.

Εἰς τὰ φύλλα τοῦ «Ποιμένος», τὰ μέχρι τοῦδε τυπωθέντα, ἐκτὸς τῶν Δέκα Ἐντολῶν ἐξηγήθησαν ὑπὸ τύπον Διδαχῶν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων αἱ περικοπαί, ὅσαι ἀναγινώσκονται εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν ὅλων τῶν Κυριακῶν τοῦ ἔτους. Ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν; Ἡ πρακτικὴ διδασκαλία τῶν Χριστιανῶν. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐλειτουργοῦντο τακτικά, ὅπως εἶχαν χρέος ἱερόν, καὶ ἤκουον τὰς Διδαχὰς αὐτὰς μὲ τὴν εὐλάβειαν ἐκείνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἤκουε

τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἡ Μαρία ἐνῷ ἐκάθητο πλησίον τῶν ποδῶν τοῦ Ἰησοῦ, θὰ ὠφελήθησαν βεβαίως εἰς τὸ θρησκευτικόν των αἴσθημα καὶ εἰς τὸν ἠθικόν των βίον. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζητε, ἀγαπητοί, ὅτι ὅστις ἐννοεῖ καλὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέγνωσεν ὁ ἴδιος ἢ ἤκουσεν αὐτὸν νὰ ἐξηγῆται ὑπὸ ἄλλου, καὶ τὸν φυλάττει μὲ προσοχὴν μεγάλην εἰς τὴν καθαρὰν αὐτοῦ καρδίαν, ἀποβαίνει τότε οὗτος ἡ καλὴ ἐκείνη γῆ, εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν εἰς τὴν ὡραίαν του παραβολήν, ὁ θεῖος σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου «ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα» (Λουκ. 8, 8). Ἀλλὰ αἱ ἑρμηνευθεῖσαι αὗται περικοπαὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἀποτελοῦν δύο μόνον διδακτικὰ σημεῖα τῆς θείας Λειτουργίας. Αὕτη περιέχει, ὅπως τὸ ἠξεύρει πᾶς Χριστιανός, καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα μέρη, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ παραδεχθῆτε καὶ ὑμεῖς, ὅτι ἔχουσιν ἀνάγκην ἑρμηνείας καὶ δύνανται πολὺ καλὰ νὰ δώσουν ἀφορμὴν κατάλληλον πρὸς διδασκαλίαν ἐπίσης πρακτικήν. Ἔπειτα ἠξεύρομεν καὶ τοῦτο· ὅτι δηλαδὴ ἡ θεία Λειτουργία ἱερουργεῖται εἰς ἰδιαίτερα πρὸς τοῦτο κτίρια, ἤτοι εἰς τοὺς ἱεροὺς ναούς, καὶ ἀπὸ ἰδιαιτέραν τάξιν τῶν πιστῶν, ὅ ἐστιν ἀπὸ τοὺς Κληρικούς. Ποῖος λοιπὸν εἶνε ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς καὶ ποῖα εἶναι τὰ διάφορά των μέρη τῶν ἱερῶν ἡμῶν Ναῶν; Ποῖα εἶναι τὰ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας σκεύη καὶ ποῖα τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν; Πῶς δὲ διαφέρουν ἀναμεταξύ των καὶ ἀπὸ τοὺς λεγομένους λαϊκοὺς οἱ Κληρικοί; Ποῖα εἶναι δὲ τὰ ἰδιαίτερα προσόντα τούτων καὶ τὰ ὑψηλὰ καθήκοντά των; Ἰδού, ἀγαπητοί, ζητήματα σπουδαῖα, τὰ ὁποῖα εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποτελέσουν νέας ὁμιλίας, τῶν ὁποίων τὸ ἐνδιαφέρον νὰ εἶνε ἴσον μὲ τὴν πραγματικὴν ὠφέλειάν των. Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἡμεῖς ἀντὶ ἄλλων νέων διδακτικῶν θεμάτων ἐπροτιμήσαμεν νὰ λάβωμεν τὰ Λειτουργικὰ τοιαῦτα, τῶν ὁποίων ἡ σειρὰ ἀρχίζει ἀπὸ σήμερον. Καὶ διὰ νὰ μὴ σᾶς ἀποκρύψω ἀπὸ τοῦδε τὸ σχέδιον τῶν Διδαχῶν μας τούτων, πρῶτον μὲν θὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ τί μας ἀναφέρει ἡ ἱστορία περὶ τοῦ ἑκάστοτε ὑπὸ συζήτησιν ζητήματός μας. Σκοπίμως δὲ δὲν θὰ παραλείπεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ζητημάτων καὶ ἡ ἠθικὴ διδασκαλία, ὅπου βέβαια χωρεῖ τοιαύτη. Τρίτον δὲ θὰ προσπαθῶ ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκαλύπτω τὰς ὑψίστας ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται πολλάκις ὑποκάτω εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς οὕτω λεγομένας συμβολικὰς παραστάσεις. Καὶ τὸ τελευταῖον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐνδιαφέρει ὀλιγώτερον, εὐχαρίστως θά σας ἀναφέρω καὶ τὰς γλυκυπίκρους ἐκείνας ἐθνικάς μας ἀναμνήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶνε πλήρης καὶ γεμᾶτος ὁ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὸς Ναός μας. Διότι ποῖος ἐξ ἡμῶν ἐπιτρέπεται νὰ μὴ γνωρίζῃ, ὅτι αἱ ἐνδοξότεραι σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ μας Ἔθνους συνδέονται πολὺ σφιγκτὰ μὲ

τὸν Ἑλληνικὸν Ναόν μας; Μὲ αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξεπίτηδες θὰ γίνωνται αἱ Λειτουργικαί μας αὗται Διδαχαί, θὰ ἔχουν—εἶμαι βέβαιος—νὰ μανθάνουν ἐξ αὐτῶν οἱ προσεκτικοὶ ἀκροαταὶ πράγματα πολλά, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε ποσῶς νὰ ἀγνοοῦν ἐφ' ὅσον λέγονται καὶ εἶναι πράγματι Χριστιανοί, θὰ ἔχουν δὲ νὰ διδαχθοῦν πολλὰ ἐπίσης, τὰ ὁποῖα μεγάλως θὰ τοὺς ὠφελήσουν πρακτικῶς. Εἴθε μόνον εἰς ἐμὲ μὲν νὰ δίδῃ ὁ Θεὸς ὑγείαν καὶ τὴν φώτισιν αὐτοῦ νὰ συντάττω ὅπως πρέπει τὰ κηρύγματά μας ταῦτα, εἰς τοὺς ἀγαπητούς μου δὲ Χριστιανοὺς νὰ δίδῃ ὁ αὐτὸς Θεὸς τὴν προθυμίαν νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τακτικὰ καὶ ν' ἀκούουν μὲ ὑπομονὴν καὶ προσοχὴν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν. Ἐλπίζω ὅτι ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν τῆς πρώτης ταύτης ὁμιλίας θὰ παρατηρήσουν οἱ προσεκτικοὶ ἀκροαταί, ὅτι μεγάλην δυσκολίαν δὲν ἐδοκίμασαν ἀπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γλώσης, εἰς τὴν ὁποίαν συνετάχθη ὁ λόγος ὁ παρών, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ γραφοῦν ἐπίσης καὶ οἱ ἐφεξῆς. Εἴθε μόνον,—πρέπει νὰ εὐχηθῶ θερμῶς καὶ τοῦτο,—εἴθε, λέγω, μόνον ἡ ἀπαγγελία τῶν λόγων τούτων νὰ γίνεται ἀνελλιπῶς καὶ ὅπως πρέπει ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ ἰδίᾳ των εὐθύνῃ χρεωστοῦν νὰ πράττουν τοῦτο. Οἱ ἱερεῖς οἵτινες τυχὸν ἤθελον παραμελήσει τὸ χρέος των αὐτὸ τῆς τακτικῆς ἀπαγγελίας τῶν κηρυγμάτων τούτων, θὰ ἔχουν βέβαια νὰ δώσουν λόγον.

Καὶ ταῦτα μέν, ἀγαπητοί, ἐν εἴδει προοιμίου εἰς τὰ κηρύγματά μας ταῦτα. Ποῖος δὲ ὁ λόγος νὰ ὀνομασθοῦν *Λειτουργικά;* Διότι θὰ ἔχουν ὅλα σχέσιν μὲ τὴν θείαν Λειτουργίαν. Ἀλλὰ τί σημαίνει ἀκριβῶς ἡ λέξις αὕτη; Εἶνε φανερὸν ὅτι διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὰ πράγματα καλῶς, ἀνάγκη πᾶσα πρῶτον νὰ ἐξηγηθοῦν ἐπακριβῶς τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Διότι πρέπει νά σας εἴπω τοῦτο· ὅτι ἡ λέξις *λειτουργία* εἶχεν ἄλλην σημασίαν εἰς τοὺς ἀρχαίους μας προγόνους, καὶ ἄλλην τόρα εἰς ἡμᾶς, ὅπως θὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ λόγου. Πρῶτον λοιπὸν τί ἐφανέρωνεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς παλαιοὺς ἡ λέξις αὕτη; Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ὑπῆρχε νόμος εἰς τοὺς Ἀθηναίους, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον νόμον ὅστις ἦτο εὐκατάστατος πολίτης ἔπρεπε νὰ ἐκτελῇ μὲ τὰς ἰδίας του δαπάνας μίαν τῆς πατρίδος του ὑπηρεσίαν. Τοῦτο δὲ καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι *λειτουργίαν.* Τοιαύτην *λειτουργίαν* ἐπὶ παραδείγματι εἶχον τὴν *τριηραρχίαν.* Τί ὑπεχρεοῦτο δηλαδὴ ὁ τριήραρχος νὰ πράξῃ; Ἀνελάμβανε νὰ ἑτοιμάσῃ μὲ ὅλα τὰ ἐφόδιά του ἕνα πλοῖον ἢ καὶ περισσότερα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα νὰ προσφέρῃ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ. Κἄποτε ἡ ὑποχρέωσις αὐτὴ ἐπεβάλλετο εἰς πολλοὺς συγχρόνως συμπολίτας χάριν εὐκολίας εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της. Δὲν ἔλιπον δὲ καὶ φιλοπάτριδες πολῖται,

οἱ ὁποῖοι μόνοι των καὶ ἑκουσίως ἀνελάμβανον τοιαύτας ὑπὲρ τῆς πατρίδος λειτουργίας. Ἂν θέλετε δὲ καὶ τὴν λεπτομέρειαν αὐτήν, αἱ πατριωτικαὶ αὐταὶ ὑπηρεσίαι ἦσαν πότε τακτικαὶ καὶ τότε ὠνομάζοντο *ἐγκύκλιοι*, πότε ἔκτακτοι καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ *τριηραρχία*, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινεν ὁ λόγος ἀνωτέρω.

Τί εἴπομεν λοιπόν, ἀγαπητοί, ὅτι σημαίνει αὕτη; Μίαν χάριν τῆς Πατρίδος του ἐκδούλευσιν, τὴν ὁποίαν προσέφερέ τις εἴτε θεληματικῶς του καὶ μὲ δαπάνας ἰδικάς του, εἴτε μὲ τὰ ἴδια μὲν ἔξοδά του, ἀλλὰ μὲ τοῦ νόμου τὴν διαταγήν. Ὥστε κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ *λειτουργίαι* τῶν ἀρχαίων ἦσαν τὸ μέσον, μέσῳ τοῦ ὁποίου οἱ πολῖται, οἱ ἔχοντες τὰς ὑλικὰς δυνάμεις, ἔκαμναν τὸ χρέος των πρὸς τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ εἰς ἔπαινον τῶν προπατόρων μας, ὅτι τὴν Πατρίδα των ἠγάπων περισσότερον καὶ τῆς μητρός των καὶ ἤθελον νὰ τὴν ὑπηρετοῦν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν τὸ παράδειγμα ἐκείνων μᾶς εἶνε πολὺ διδακτικόν. Εὐτυχῶς ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλειψάν ποτε ἀπὸ τοῦ νὰ κάμνουν τὸ καθῆκόν των πρὸς τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα μὲ πᾶσαν αὐταπαρνησίαν. Ὁ τελευταῖος δὲ κατὰ τοῦ αἰωνίου μας ἐχθροῦ πόλεμος ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον τόσον θαυμασίως ἐθριάμβευσαν τὰ ἐθνικά μας ὅπλα, ἔδωκεν ὡραίαν ἀφορμὴν ν᾽ἀποδειχθῇ μίαν φορὰν ἀκόμη ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς μὲ τὴν διάβασιν τῶν χρόνων ὄχι μόνον δὲν ἔχασε καθόλου τὴν πατροπαράδοτον φιλοπατρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὴν ἐπερίσσευσε χάρις καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς του. Ὁλόκληρον βιβλίον θὰ ἐγέμιζέ τις, ἐὰν ἤθελε ν᾽ ἀπαριθμήσῃ ὅλας τὰς γενομένας συνδρομὰς πρὸς τὴν Πατρίδα κατὰ τὸν τελευταῖον ἱερὸν ἡμῶν ἀγῶνα. Καὶ περὶ ὅλων τούτων τῶν συνδρομητῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ μὲ τὴν ἀρχαίαν ἔννοιαν τῆς λέξεως, ὅτι μὲ τὸ μέσον τῶν προαιρετικῶν αὐτῶν ἐράνων ἐξετέλεσαν καὶ οὗτοι σπουδαίαν *λειτουργίαν* πρὸς τὴν προσφιλῆ Πατρίδα των. Καὶ Ταῦτα μέν, ἀγαπητοί, ἐπὶ τὸ διδακτικώτερον ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς *λειτουργίας* εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικήν· Τί δὲ φανερώνει αὕτη εἰς τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν θὰ σᾶς εἴπω εἰς τὴν ἐρχομένην ὁμιλίαν.